

E L Ö S Z O

Az itt közétett három tanulmányt igen különböző időkben különböző körülmányek között jött létre, s ez visszatükrözódik egész tárgyalási módjukon. A Marx-Engels és Lassalle közötti vitát tárgyaló cikk 1930-ban íródott és egy évvel később jelent meg. Akkor még Marx és Engels az esztétikára vonatkozó szövegeit nem voltak összegyűjtve és rendszerezve, sőt a legfontosabbak egy része /Engels levelei M. Harkness-hez, Minna Kautskyhez, Paul Ernstehez/ még közzé sem volt téve. Az akkori marxista kritikusok tekintélyes része, főleg a Mehring hatása alatt álló németek, nem ismerte el a sajátos marxista esztétika létezését; Marx esztétikai állásfoglalásaiban egyéni izlést láttak, amellyel szemben szerintük más izléseknek /pl. a Lassalle-énak/ ~~pp~~ éppen olyan jogosultságuk volt. E dolgozat alapvető tendenciája tehát az kellett hogy legyen: bebizonyítani, hogy Marx és Engels esztétikai kijelentései rendszert alkotnak, mely szerves, bár viszonylag önálló része a történelmi materializmusnak. Ezért a dolgozat "filológiai" jellegű felépítése: idézetekkel kellett támogatni olyan állításokat, amelyek ma már - legalább marxisták között - maguktól értetődőkké váltak.

Az időrendben második cikk ~~1~~ évvel később, Engels ^{harmincezer} ~~60~~-adik halálánapja alkalmából íródott. A Marx-Engelsi esztétika szövegeit kevés azelőtt Lifszic professzor kiadta már. Elterjedésük, behatolásuk a marxista köztudatba azonban akkor még csak a kezde kezdetén állt. Ez határozta meg egyfelől a dolgozat tartalmát és tárgyalási módját. Ismét ki kellett mutatni, mennyire szerves alkatrésze a marxizmus esztétika mesterei ^{nk} elméletének és politikai gyakorlatának. Másfelől akkor még a marxista kritikusok nem csekély része is haladónak minősítette a nyugati dekadencia számos irányzatát és íróját. Ezzel szemben alá kellett huzni Engels állásfoglalását kora polgári irodalmához, mely természetesen kevésbé volt dekadens mint az imperializmusé; ki kellett hangsúlyozni a valódi realizmus központi helyét a marxizmus esztétikában, ez esztétika állandó harcát a hanyatló polgári irodalom

- látszólag - ellentétes irányával, a naturalizmussal és a formalizmussal; ki kellett emelni Engels kritikáját a marxizmus vulgáris leegyszerűsítése ellen, s rá kellett mutatni a klasszikus örökség döntő szerepére Marx és Engels esztétikai felfogásában.

Végül az itt első helyen álló tanulmány - tíz évvel később - mint Marx és Engels esztétikai írásainak bevezetése jelent meg. Itt is az volt a feladat ez esztétikai/felfogás belső zártságát, rendszeres összefüggését, valamint a dialektikus és történelmi materializmus rendszerében elfoglalt helyét feltárni, még pedig olyan olvasók számára, akiknek - nagy tömegeiket tekintve - ezekről a kérdésekről addig fogalmuk sem volt. Itt is a realizmus központi helyének kijelölése és a vulgarizálás elleni előzetes elméleti és módszertani védelem kellett hogy a központi kérdés legyen.

Ezek a feladatok határozták meg e dolgozatok tartalmát, tárgyalási módját és stílusát.

Ha ma újból kiadom őket, tisztában vagyok vele, hogy a sokszor körülmányos "filológikus" módszer az olvasók egy része számára immár fölöslegessé vált. Nem hiszem azonban, hogy a tárgyalt kérdések maguk már lekerültek volna irodalmi és művészi életünk napirendjéről. A realizmus kérdésében megszűnt ugyan az a nyílt ^{ellen}állás, amellyel a felszabadulást közvetlenül követő időben az alkotók és kritikusok nem kis része a marxi esztétika emez alaptételét fogadta. A nyílt elutasítás^t azonban sok tekintetben annyira formális és eklektikus "elismerés" követte, hogy a realizmusért vívott küzdelem^{mit} ma talán még ~~nehézebbnek~~ nehezebbnek kell tekintenünk mint amilyen az első években volt. Mindenesetben veszélyesebbnek, mert a realizmus fogalmának olyan magyarázata, mely a nyugati dekadenciát számos maradványát, most már mint szintén realisztikus művészetet "átmenteni" igyekszik, még jobban megzavarhatja az irodalmi és művészi közvélemény eszméi tisztulását mint a kezdeti nyílt szembenállás.

Ennek a helyzetnek veszélyességét növeli, hogy a marxizmussal csak a felszabadulás óta megismerkedett kritikusaink egy része

beleesik a vulgarizálás hibájába, s ezzel - minden politikai jószándék ellenére - maga hatálytalanítja a nyugati dekadencia elleni harcot, mely része a kapitalizmus gazdasági és ideológiai maradványai ellen vitt harcnak, ami a jelen körülmények között különösen égető és aktuális kérdés.

Marx és Engels esztétikai nézeteinek rendszeres ismertetése ilyen viszonyok között azért is fontos, mert belőlük megtanulhatjuk, hogy lehetetlen az egyik hamis véglet leküzdése, ha nem harcolunk ugyanakkor, hasonló intenzitással, a másik véglet ellen. Ha tesszem a nyugati dekadencia elleni harcban elhanyagoljuk a vulgarizálás bírálatát, egyfelől abba a kényelmes helyzetbe segítjük be a dekadencia híveit, hogy a művészet, a művészi forma, a művészi színvonal és minőség védelmezőinek álcázhassák magukat, holott a valóságban az igazi realizmushoz képest - nem is szólva a szocialista realizmusról - a nyugati dekadencia éppen a valódi művészet látószögéből határozott színvonalsüllyedést jelent. Ennek félreismerése még azzal a hátrányos következménnyel is jár járhat, hogy a vulgarizáló kritika nemcsak a naturalista irányzatok felburjánzását támogatja, elhanyagolván az igazi realizmus tartalmi és formai követelményeit a puszta téma politikai helyességének és hasznosságának egyoldalú, leegyszerűsített hangsúlyozásában, hanem formalista, már közvetlenül is a nyugati dekadencia talaján nőtt elemek szervesen, eklektikus összepárosítását az alapvető mozzanataiban túl nem haladott naturalizmussal. A 19. század második felében és főleg a 20. században létrejövő polgári irodalmak története számos tanulsággal szolgál azt illetően, hogyan nőnek ki a formalista tendenciák a naturalizmus felületes, eszméileg és művésziileg hiányos tulhordási kísérleteiből. És hogy ez a betegség nem kíméli meg a proletár művészetet sem, azt a weimári köztársaság forradalmi irodalmának története világosan tanúsítja.

Ilyen módon Marx és Engels esztétikájának az az igen fontos része, mely a valódi, a valóban pártos realizmust helyezi érdeklődésünk homlokterébe, mely ezt a kérdést a legszorosabban kapcsolja a

klasszikus örökség kérdéséhez, ma sem veszítette el aktualitását, sőt ma aktuálisabb mint valaha volt. Lenin és Sztálin ebben a kérdésben is folytatták és továbbfejlesztették Marx és Engels tanításait. Éppen őtőlük tanulhatjuk meg, hogy minél újszerűbb problémákat vet fel irodalmunk számára a szocializmus felépítése, annál elmélyültebben kell mestereink esztétikáját maga teljességében, rendszeres összefüggésében tanulmányoznunk.

Budapest 1949 március